

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

Лісового Андрія Васильовича

на дисертаційну роботу **Головні Олени Михайлівни**

"ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ",

представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дослідження.

Соціальний розвиток є одним із пріоритетних напрямів державної політики України. Головними кроками до формування ефективної системи соціального розвитку має бути мобілізація трудових, фінансових, матеріальних та організаційних ресурсів, посилення соціального захисту населення, відновлення соціальної інфраструктури. Багаторічне ігнорування соціального розвитку негативно вплинуло на рівень добробуту населення України і сприяло розбалансованості в економічній, адміністративній, правовій, технічній, виробничій, науковій, екологічній, культурній і багатьох інших сферах. Особливої уваги потребує державна політика соціального розвитку в контексті забезпечення стабілізації національної економіки, врегулювання міжбюджетних відносин, більш чіткого розподілу повноважень і ресурсів між владними структурами різних рівнів, а також підвищення інвестиційної привабливості України. В цьому контексті тема дисертаційного дослідження Головні О. М. є надзвичайно актуальною.

2. Оцінка змісту та ступеню обґрунтованості наукової новизни, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження.

Робота складається з 5 розділів, в яких дисертантка вирішує поставлену наукову проблему.

У першому розділі авторкою розглянуто та опрацьовано теоретичні засади формування державної політики соціального розвитку України та забезпечення стабілізації економіки. Визначено концептуальні засади державної політики забезпечення оптимального балансу соціального та економічного розвитку, взаємодію механізму ринкових відносин та економічної політики держави в контексті забезпечення потреб соціального розвитку.

Другий розділ визначає концептуально-методологічні підходи до дослідження проблем формування державної політики соціального розвитку України, а саме: макроекономічні особливості формування сучасної парадигми національної економіки на засадах соціального розвитку; науково-методичні підходи до оцінки ефективності державної політики в системі забезпечення соціальної спрямованості національної економіки України; діагностику впливу системи факторів на можливості модернізації національної економіки на засадах соціального розвитку; інструментарій державної політики в контексті досягнення стабілізації економіки та сталих параметрів соціального розвитку.

У третьому розділі проаналізовано вплив державного регулювання на інституціональні трансформації України в умовах виконання соціальних завдань економічної політики. Визначено загрози національній економіці під впливом геоекономічних викликів. Здійснено декомпозицію структурно-компонентних пропорцій в системі забезпечення соціальної орієнтації національної економіки. Обґрунтовано завдання економічної політики держави з метою попередження національних економічних ризиків та соціальних загроз.

У четвертому розділі визначено перспективні структурні особливості пріоритетів економічної політики держави в процесі генезису соціального розвитку. Здійснено активізацію програм, як інструменту економічної політики, що забезпечує дотримання зобов'язань соціальної відповідальності держави. Проаналізовано проблеми управління соціальною складовою державних витрат. Обґрунтована економічна політика держави та механізми її реалізації в системі державно-приватно-соціального партнерства. Виявлено можливості

стабілізації національної економіки за рахунок внутрішніх драйверів соціально-економічного розвитку.

У п'ятому розділі обґрунтовано інноваційні напрями регулюючих механізмів державної політики соціального розвитку в контексті стабілізації національної економіки. Визначено стратегічно-цільові орієнтири забезпечення соціально орієнтованої стабілізації національної економіки. Здійснено економіко-математичне моделювання оптимізації процесів перерозподілу бюджетних коштів на соціальні послуги населенню. Обґрунтовано організаційно-управлінське забезпечення інноваційних ініціатив державної політики соціального розвитку в умовах стабілізації національної економіки.

Основним науковим завданням дисертаційного дослідження є розробка концептуальних і теоретико-методологічних засад та практичних рекомендацій щодо формування в Україні державної політики соціального розвитку в контексті забезпечення стабілізації національної економіки.

Висновки автора сформульовані чітко та логічно, впливають з результатів дослідження. Вони відображають суть і новизну розроблених і представлених до захисту наукових положень та практичних рекомендацій.

3. Наукова новизна отриманих результатів.

Основними результатами, що мають наукову новизну і характеризують особистий внесок автора, є:

– застосовано збалансовану систему вихідних показників для оцінки передумов формування державної політики соціального розвитку за допомогою стимуляторів і дестимуляторів та трьох блоків чинників: макроекономічних, матеріально-житлових і соціально-демографічних, що дозволило визначити інтегральний показник передумов реалізації державної політики соціального розвитку в кожному регіоні, здійснити статистичне групування регіонів за цим показником та, використовуючи квартильний коефіцієнт диференціації, виділити хронічно-депресивні регіони (підрозділ 3.1, с. 217-224;

– здійснено оцінку наслідків економічної політики за допомогою методу

інтегральних оцінок, який ґрунтується на розрахунку стандартних відхилень індивідуальних значень показників, що сприяло забезпеченню групування регіонів України за величиною інтегрального коефіцієнта соціальної напруженості, з урахуванням якого виділено соціальні ризики, що несуть загрозу національним економічним інтересам, та на основі цього сформовано уявлення про соціально-економічне становище в кожному регіоні, визначено характер міжрегіональних диспропорцій та розроблено систему заходів щодо подолання соціальної напруженості в регіонах України (підрозділ 3.4, с. 277-281);

– побудовано та розв’язано задачу оптимального розподілу обмеженого обсягу фінансування соціальних видатків бюджету, яка, на відміну від існуючих підходів, спрямована на досягнення максимального значення обраного критерію ефективності – середньої тривалості життя, та показано, що навіть в умовах обмеженого фінансування можна досягнути підвищення існуючого значення цього показника, що дасть змогу розробляти відповідні алгоритми регуляторної політики, закладе засади довгострокового стабільного економічного зростання та сприятиме вирішенню існуючих суперечностей соціально-економічного розвитку (підрозділ 5.2, с. 407-426);

– запропоновано управлінську технологію «моніторинг проведення державної політики соціального розвитку», що передбачає щонайменше три рівні (національний, регіональний, місцевий) та дозволяє отримувати інформацію щодо соціального розвитку на базі економічного зростання в усій багатоманітній взаємодії його компонентів як системи з метою оперативного оцінювання й прогнозу можливих його станів і розробки коректувально-запобіжних заходів управлінського впливу (підрозділ 5.3, с. 430-436);

– удосконалено основні теоретико-методологічні аспекти державної політики соціального розвитку України в контексті забезпечення стабілізації національної економіки, що має базуватися на оптимальному балансі соціальної та економічної ефективності й принципах соціальної відповідальності держави, основним інструментом якої є координація між місцевими, регіональними та

національними рівнями прийняття управлінських рішень, а також між секторами економіки для вирівнювання фінансових можливостей держави й стійкого соціального розвитку (підрозділ 1.1, с. 36-66);

– удосконалено теоретико-методологічні засади формування моделі соціально орієнтованої національної економіки на довгострокову перспективу, що має базуватися на трьох взаємопов'язаних пріоритетах: інтелектуальному зростанні (розвиток економіки, що базується на інтелектуальному потенціалі, інформаційних технологіях, знаннях та інноваціях), ефективному економічному зростанні (розвиток економіки, що базується на економічному використанні природних ресурсів, зокрема енергоресурсів та альтернативних джерел енергії) та інклюзивному економічному зростанні, яке має забезпечити прискорене зростання ВВП, соціально-економічну затребуваність, причетність суспільства до формування соціально-економічних значущих рішень, стабільне покращення життя всіх соціальних груп населення завдяки інтеграційному залученню в кругообіг усіх можливих економічних ресурсів, політиці підтримки інвестора, наданню професійних послуг іноземним і вітчизняним інвесторам, сприянню у веденні бізнесу (включаючи широке використання інклюзивних бізнес-моделей та розвиток проектів інклюзивних ринків) (підрозділ 1.2, с. 67-97);

– удосконалено класифікацію ризиків національної економіки за вісьмома класифікаційними ознаками, виділено основні загрози посилення макроекономічних дисбалансів України, визначено основні соціальні загрози в системі національної економіки (поширення бідності серед населення, соціальна депривація та соціальне відчуження) і на основі цього запропоновано управлінський підхід поетапності дослідження економічного ризику в системі національної економіки з огляду на проблему безпеки національної економіки як комплексної, інтегральної характеристики, що визначає параметри життєдіяльності соціально-економічних структур у процесі макроекономічних і локальних трансформацій, має системоутворюючий характер, виступає центральним структурним компонентом у системі національної безпеки (підрозділ 3.4, с. 260-276);

– удосконалено основні риси державно-приватно-соціального партнерства через систему цілей за строком дії у контексті корпоративної соціальної відповідальності, оцінку якого можна провести за допомогою стандартів нефінансового (соціального) звітування, які дозволяють зацікавленим особам отримувати інформацію про соціальні та екологічні аспекти діяльності компанії в комплексі з інформацією про економічні результати, що сприяє самодіагностиці підприємств з можливістю розширення національної платформи Глобального договору і, зрештою, стабілізації національної економіки (підрозділ 4.3, с. 342-356);

– удосконалено економічну діагностику суперечливого впливу різних взаємозалежних факторів на формування державної політики соціального розвитку України за допомогою реалізації комплексу дослідницьких процедур, що є засобом констатації та формалізації якісних і кількісних параметрів соціального й економічного розвитку та дало можливість виділити загальні, кризові фактори й фактори конкурентних переваг, зокрема потенціал держави (підрозділ 2.3, с. 154-169);

– удосконалено обґрунтування впливу державного регулювання на інституціональні трансформації України в умовах виконання соціальних завдань економічної політики держави за рахунок макроекономічної, фінансової та зовнішньоекономічної складових, розвитку споживчого ринку, розвитку ринку праці й гарантій зайнятості, а також виявлення впливу зовнішніх боргових зобов'язань держави на стабільність національної економіки (підрозділ 3.1, с. 201-237);

– набула подальшого розвитку оцінка ролі активізації державних програм як інструменту економічної політики, що є проявами програмно-цільового управління, підтримує взаємозв'язок загальнодержавних та регіональних програм, забезпечує дотримання зобов'язань соціальної відповідальності держави й дозволяє форсувати розвиток пріоритетних сфер економіки, окремих регіонів та залучати для цього необхідні інвестиції й ресурси (підрозділ 4.1, с. 294-307);

– виявлено проблеми управління державним бюджетом на основі аналізу динаміки статей видатків бюджетної системи України на соціальні цілі, серед яких провідне місце посідає питання поповнення ресурсів місцевих бюджетів для можливої зміни напрямів міжбюджетних відносин: від вирівнювання міжрегіональних відмінностей до стимулювання територіального розвитку (підрозділ 4.2, с. 307-325);

– отримала подальший розвиток ідентифікація ключових чинників організаційно-економічного забезпечення інноваційних ініціатив державної політики соціального розвитку в умовах стабілізації національної економіки, серед яких провідне місце належить управлінським технологіям організаційно-економічного забезпечення перспективного формування державної політики соціального розвитку та пошуку нових форм взаємодії між різними суб'єктами господарювання для вирішення соціально важливих питань і нових методів залучення фінансових ресурсів (механізм фандрайзингу, краудсорсингу та краудфандингу), які є фінансово-управлінськими комунікаціями сфери аутсорсингу (підрозділ 5.3, с. 437-445);

– визначено стратегічно-цільові орієнтири регулювання розвитку національної економіки на засадах соціальної орієнтації та стабілізації економіки, що має включати в себе комплексний метод передбачення й прогнозування форсайт, який є методикою довгострокового прогнозування соціально-економічного, науково-інформаційного та інноваційно-технологічного розвитку й слугує базовою передумовою для визначення кількісно-якісної структури потужностей і резервів розробки концептуальної стратегії державного регулювання процесу соціальної орієнтованості стабілізації національної економіки (підрозділ 5.3, с. 392-406);

– обґрунтовано пропозиції щодо нейтралізації негативних явищ ринкової економіки за рахунок удосконалення системи соціального захисту населення, яка містить державні соціальні стандарти й може виступати критерієм ефективності державної політики соціального розвитку, мати чотирирівневу організаційно-управлінську структуру, базуватися на державних адресних, категоріальних та

універсальних програмах, що є державним важелем стабілізаційної політики і гарантують недопущення поглиблення соціальної нерівності (підрозділ 4.2, с. 326-342).

4. Достовірність і практична значущість одержаних результатів.

Достовірність практичних розробок автора підтверджена відповідними довідками про впровадження в органах державної влади, місцевого самоврядування, комерційних підприємствах, зокрема: Комітетом Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства та регіональної політики (довідка № 116/054 від 11.10.2013 р.); Департаментом регіонального економічного розвитку Вінницької облдержадміністрації (довідка № 3015/03 від 24.09.2013 р.); Департаментом економіки та інвестицій Вінницької міської ради (довідка № 1018/027 від 26.05.2014 р.); Вінницькою обласною дирекцією Національної акціонерної страхової компанії «ОРАНТА» (довідка № 490 від 06.09.2013 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчально-методичному процесі та науково-дослідній роботі, зокрема: Вінницького національного аграрного університету (довідка № 12-48-2224 від 07.10.2013 р.); Класичного приватного університету (довідка № 09-17 від 31.03.2017 р.); Ради по вивченню продуктивних сил України НАН України (довідка № 01-11/116 від 18.01.2011 р.); Державною установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» (довідка № 01-08/04 від 08.01.2015 р.).

5. Відповідність дисертації та автореферату встановленим вимогам.

Дисертація є самостійною науковою працею, яка містить отримані особисто результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову проблему щодо удосконалення державної політики соціального розвитку в контексті забезпечення стабілізації національної економіки. Наукові розробки, висновки й пропозиції, що містяться в роботі, одержані авторкою особисто. Основний зміст дисертації викладено на 522 сторінках, що містять 53 таблиці, 64 рисунки. Робота має 25 додатків. Обсяг, структура та оформлення дисертації і

автореферату в цілому відповідають встановленим вимогам щодо докторських дисертацій. Зміст автореферату відображає основні положення дисертаційної роботи. Автореферат є ідентичним дисертації за структурою та висновками.

6. Повнота викладу основних результатів у наукових виданнях.

Основні результати дисертаційної роботи викладено в 55 наукових працях, загальним обсягом 78,72 д.а., з них: 8 монографії (у тому числі 2 одноосібні), 28 статей в наукових фахових виданнях, 19 публікацій за матеріалами конференцій.

7. Дискусійні положення та зауваження за змістом дисертації.

Не применшуючи значення наукового доробку Головні О. М., необхідно звернути увагу на деякі положення дисертаційної роботи, які, на мій погляд, мають дискусійний характер, містять недоліки чи потребують додаткового обґрунтування:

1. В таблиці 3.2 некоректно порахований індекс економічної свободи: він визначається як середнє арифметичне 12 показників, але авторка не врахувала, що два з цих показників є дестимуляторами, тобто збільшення їх числового значення є небажаним. Наприклад, в даному розрахунку збільшення податкового тягара та державних витрат призводить до покращення індексу економічної свободи і відповідно підвищення місця України в рейтингу, а це звичайно некоректно: має бути навпаки.

2. В таблиці 3.14 неправильно порахований житловий фонд України в 2014 і 2015 роках. Так в 2014 р. кількість квартир різко зменшилась, а площа їх дивним чином збільшилась, при цьому площа житлового фонду в середньому на одного жителя зменшилась, це абсурдно при тому, що кількість населення постійно зменшується. В 2015 р. навпаки кількість квартир збільшилась, а площа житлового фонду зменшилась. Потрібно уточнити цю інформацію.

3. В таблиці 3.15 розподіл житлового фонду України на міській і сільській в підсумку дає загальний житловий фонд, що цілком логічно: і так починаючи з 1990 по 2011 р., але потім раптом десь втрачається величезна

кількість квадратних метрів – близько 50 млн. Так ніби між сільським і міським житловим фондом появився ще якийсь третій вид – середній чи "містечковий".

4. На рис. 3.2 авторка розрахувала кількість річних зарплат, необхідних для придбання житла в різних країнах світу. Україна одна з останніх в цьому рейтингу, бо на квартиру потрібно заробляти 30 років, але ж це некоректно пораховано, бо ціна квартир бралась не середня по Україні, а в м. Києві.

5. У дисертації необґрунтовано мало уваги надано вивченню досвіду державної політики соціального розвитку в колишніх країнах з перехідною економікою, наприклад країнах Вишеградської групи: в Польщі, Словаччині, Угорщині та Чехії.

6. Дисертація була б більш змістовною, якби авторка детальніше розкрила суть заходів консолідованої державної політики соціального розвитку сільських територій, зокрема щодо збереження сільської поселенської мережі.

7. В роботі не досліджується така важлива проблема як сільські депресивні райони, їх демографічна характеристика та формування моделі управління їх розвитком.

8. При оцінці рівня соціального розвитку сільських територій у дисертаційному дослідженні більше уваги необхідно було надати вивченню таких проблем як підготовка і підвищенню кваліфікації кадрів сільськогосподарських та переробних підприємств, а також перепідготовка безробітних жителів села.

9. Визначаючи структуру суб'єктів, задіяних в організаційно-економічному механізмі управління соціальним розвитком країни, авторкою недостатньо уваги надано визначенню місця і ролі в цьому механізмі Міністерства соціальної політики України, як суб'єкта, що забезпечує функціонування підсистем цього механізму та здійснює безпосередній вплив, оскільки має відповідні владні повноваження. Доцільно було б навести схему інформаційної взаємодії цього міністерства з іншими суб'єктами управління задля забезпечення злагодженого виконання завдань ефективного управління соціальним розвитком України.

Проте необхідно зазначити, що вказані недоліки та зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а наявність дискусійних положень лише свідчить про складність обраного напрямку дослідження.

8. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Головні Олени Михайлівни на тему «Державна політика соціального розвитку в контексті забезпечення стабілізації національної економіки» є самостійним, завершеним, логічним за структурою науковим дослідженням. Поставлену в роботі мету досягнуто, завдання розв'язані та висвітлені у заключних висновках.

Тема дисертації та подані в ній результати відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

За змістом та глибиною вирішення наукових проблем представлена дисертаційна робота відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до докторських дисертацій, визначених «Порядком присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Вважаю, що авторка дисертації «Державна політика соціального розвитку в контексті забезпечення стабілізації національної економіки» Головна Олена Михайлівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор

А. В. Лісовий

